

QARABAĞDA SPELOTURİZMİN İNKİŞAF ETDİRİLMƏSİ İMKANLARI

Zaur İmrani, Günəş Ağakışiyeva

AMEA-nın Akademik H.Ə.Əliyev adına Coğrafiya İnstitutu

Qarabağ və onun ətrafındakı bir sıra inzibati rayonlar 1988-1993-cü illər ərzində ekstremist erməni silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunmuşdur. Azərbaycan ərazilərinin erməni ekstremist qüvvələri tərəfindən işğal olkəmizin təbii ehtiyatlarına, xammal bazasına, eləcə də iqtisadiyyatın bütün sahələrinə böyük ziyan vurmuş, sosial infrastruktur dağıdılmış, ölkənin nəqliyyat əlaqələri pozulmuşdur. 2020-ci ildə 44 günlük müharibə nəticəsində ərazilərimiz işğaldan azad olunmuşdur. Bununla da Qarabağ və onun ətrafındakı inzibati rayonlar yeni inkişaf mərhələsinə qədəm qoymuşdur. Regional iqtisadi inkişaf baxımından burada turizm sektorunu dirçəltmək üçün böyük potensial imkanlar vardır. Çünki işğaldan azad olunmuş ərazilər təbii turizm ehtiyatlarına, əlverişli relyefinə və tarixi abidələrinə görə respublikamızda seçilən regionlardan biridir.

Ölkəmizdə son illər turizmin inkişafı istiqamətində bir çox işlər görülmüş, bir sıra layihələr icra olunmuşdur. Lakin Azərbaycanın ən böyük turizm potensialına malik olan Qarabağ və ətraf inzibati rayonları bu proseslərdən təcrid olunmuşdur. Sovet dövründə Qarabağ kurort-rekreasiya imkanlarına görə Azərbaycanın turizm mərkəzi hesab olunurdu. Belə ki, Şuşada çoxlu sayda sanatoriyalar və pioner düşərgələri fəaliyyət göstərirdi. Şuşa şəhərində ilk istirahət evi 1936-cı ildə istifadəyə verilmişdir. Bundan başqa, Şuşa şəhərində 1316 yerlik Şuşa sanatoriya kurort birliyi, 130 yerlik "Şəfa" turist bazası, Ağdam rayonunun Gülablı kəndində 100 yerlik, Şelli kəndində 50 yerlik, Şahbulaq kəndində 40 yerlik müalicə istirahət mərkəzləri fəaliyyət göstərmişdir. Kəlbəcər inzibati rayonunda yerləşən müalicə-balneoloji təsirə malik olan İstisu mineral su yatağının bazasında sanatoriya müəssisəsi fəaliyyət göstərirdi.

Qeyd etdiyimiz bu üstünlüklərlə yanaşı, Qarabağın speleoturizm potensialı da böyükdür. Məlumdur ki, speleoturizmin əsas xüsusiyyətlərinə mağaraların müxtəlif relyef formaları ilə şərtlənən yeraltı marşrutların çətinliyi və aşağı temperaturda havanın yüksək nisbi rütubəti (100%-ə qədər) aiddir. Speleoturizm turistdən fiziki güc, dözümlülük, çeviklik, yerin altında təhlükəsizlik üçün bütün mümkün vasitə və sığorta imkanlarından istifadə bacarığı, həmçinin üzmək və qayaya dırmanma bacarıqları tələb edir. Speleoturizm marşrutu üst qat və yeraltı olmaqla, 2 hissədən ibarətdir. Marşrutun birinci hissəsinin çətinliyi, keçilmə şəraiti və davamlılığı mağaranın yerləşmə ərazisindən, yəni yaşayış məntəqələrindən uzaqlığından və ilin fəslindən asılıdır. Marşrutun ikinci hissəsi isə bir neçə çətinlik kateqoriyası ilə xarakterizə edilir ki, bu da mağaranın uzunluğu, relyef formaları və iqlim şəraiti ilə müəyyən olunur. Speleotura çıxmamışdan əvvəl maraqlı və münasib ekskursiya ərazilərinin göstəriləyi marşrutlar hazırlanır.

Qarabağda speleoturizmi inkişaf etdirmək üçün potensial imkanlara Şuşa mağarası, Azıx mağarası, Tağlar mağarası, Zar mağarası, Qaranlıq kaha mağarası, Bayqara mağarası, Hoçaz mağarası, Xan mağarası, Qaxal mağarası və s. aid edilə bilər. Bunlardan Şuşa mağarası, Azıx mağarası və Tağlar mağarasının morfologiyası (uzunluğu, eni, hündürlüyü), meteoroloji (temperatur, rütubət) və hidroloji rejimi (quru, nəm) elmi baxımdan öyrənilmiş, onlardan turizm məqsədilə istifadə imkanları dəyərləndirilmişdir. Lakin digər mağaraların da öyrənilməsinə, onlardan turizm məqsədilə istifadəyə və speleoturizm marşrutlarının təşkilinə ehtiyac duyulur.

Ümumiyyətlə, mağaralar malik olduqları təbii və mədəni dəyərləri ilə yanaşı, onlardan turizm baxımından istifadənin genişləndirilməsinə və speleoturizmin inkişafına yönəldilən tədbirlər dövlətin dəstəyi ilə həyata keçirilməli, bu səpkidə yeni layihələr işlənilməli və həyata keçirilməlidir:

– mağaralarda elmi-tədqiqat işləri aparılmalı, onların dəyəri müəyyən edilərək, istər tarixi, istərsə də mədəni əhəmiyyəti önə çıxarılmalı və turizm məqsədilə istifadə edilməlidir;

– mağaraların yaxınlığında turizm mərkəzləri və piknik yerləri yaradılmalı, yol-nəqliyyat infrastrukturunu yaxşılaşdırılmalıdır;

– mağaralar hər bir turistin istifadə edə biləcəyi vəziyyətə gətirilməli, hərəkət nişanları qeyd edilməli, bələdçilərin fəaliyyəti təşkil edilməlidir.